

रिप्रवा

रिथः

रीतिः

(ध्रुवपुत्रस्य शिष्टेः पुत्रः । यथा, हरिवंशे । २ । १०-१५ ।
 “तस्मात्प्रतिष्ठ भवत्य ध्रुवात् शम्भुर्जायत ।
 शिष्टेराधत्त सुखाया पञ्चपुत्रानकल्मषान् ।
 रिपुं रिपुपुत्रं पृथं एकलं एकतेजसम् ।”
 यदोः पुत्रः । यथा, भागवते । ६ । २३ । २० ।
 “यदोः सहस्रजित् क्रोधानोरिपु रिति श्रुताः ।”
 रिपुवातिनी, स्त्री, (रिपुं हन्तीति । हन् + गिनिः ।)
 कताविशेषः । कुबुद् इति भावा । यथा,
 “कुषिका बहुविस्तीर्णा कुषिका रिपुवातिनी ।”
 इति शब्दचम्पिका ।
 रिपुष, प प्र वधे । इति कविकल्पद्रुमः । (तुदा०-
 पर०-सक०-सेट् ।) गोपधः । प प्र, रिम्फति
 रिम्फ । यममस्वरादिरयमिन्वन् । इति
 दुर्गादासः ।
 रिपुषं, स्त्री, लयापेक्षया ह्रादशराशिः । यथा,—
 “कर्मस्थानञ्च दशमं खं मेयूरबमासदम् ।
 हिदास्यमष्टमं स्थानं रिपुषाञ्च ह्रादशं
 सूतम् ।”
 तत्र चिन्तनीयं यथा,—
 “प्राग्रायावाच चिन्तयेद्भवयद्दे रिपुषेभ्य
 मन्त्रिभ्यो
 सौम्यामिसुतीचितेरपचितस्तेषां चतिस्व-
 न्याया ।”
 इति ज्योतिस्तत्त्वम् ।
 रिप्रः, त्रि, (रीड् सवये + “जीद्रीडो ह्रस्वञ्च पुट्च
 तरौ ष्वेवकृत्वितयोः ।” उभा० ५ । ५५ ।
 इति रप्रवयः । धातोर्ह्रस्वः । प्रवयस्य पुट् च ।
 अघमः । इति सिद्धान्तकौमुद्यास्तुभादिष्टतिः ।
 (यथा, ऋग्वेदे । ६ । ७८ । १ ।
 “यभ्जाति रिप्रमविरस्य तान्वा ।
 “रिप्रं अनुपादेयत्वेन पापरूपम् ।” इति
 तद्गाथे वायव्यः । स्त्री, पापम् । यथा, ऋग्वेदे ।
 १० । १७ । १० ।
 “विभं हि रिप्रं प्रवहन्ति देवोः ।”
 “देवोर्देवः देवमश्रीका आपः विभं सर्वं विप्रं
 पापं प्रवहन्ति पुरुषसकांशान् प्रगमयन्ति
 अपनयन्तीति वाचन् ।” इति तद्गाथे वायव्यः ।)
 रिप्रवाहः, त्रि, पापवाहकः । यथा,—
 “क्रयादममिं प्रहिवोमि दूरम् ।
 यमराण्यं गच्छतु रिप्रवाहः ।”
 इति भवदेवभङ्गोक्तकुप्रक्रियापद्धतिः ।
 “रिप्रं पापं वहतीति रिप्रवाहः ।” इति तट्टी-
 कायां गुणविद्युः । “स प्रहितः क्रयादमिः
 यमराण्यं गच्छतु यमस्य राण्यं प्रति व्रजतु ।
 किम्भूतः रिप्रवाहः रिप्रमिति पापनाम । रिप्रं
 पापं वहति नाशयति रिप्रवाहः ।” इति राज-
 सनेयसंहिताभाष्ये महाधरः । ३५ । १६ ।
 “रिप्रवाहः रिप्रं पापं तस्य वोढा वोढीयः
 यमराजः यमो राजा येषां तान् यमराजकान्
 अन्यप्रदेशान् गच्छतु प्राप्नोतु ।” इति ऋक्भाष्ये
 वायव्यः । १० । १६ । ६ ।)

रिष, कृत्स्ने । इति कविकल्पद्रुमः । (भा०-पर०-
 सक०-सेट् ।) चौत्रधातुरयम् । रिप्फः रेफः ।
 इति दुर्गादासः ।
 रिफ, प्र अर्धे । इति कविकल्पद्रुमः । (तुदा०-
 पर०-सक०-सेट् ।) प्र, रिफति । अर्धो
 दानशाचाहिंवाग्निद्याहुनि । इति दुर्गा-
 दासः ।
 रिष, इ गत्याम् । इति कविकल्पद्रुमः । (भा०-
 पर०-सक०-सेट् ।) इ, रिष्वाते । इति दुर्गा-
 दासः ।
 रिभ, रवे । इति कविकल्पद्रुमः । (भा०-पर०-
 अक०-सेट् ।) विरिभः । इति दुर्गादासः ।
 रिमेदः, पुं, अरिमेदः । इति राजनिर्घण्टः ।
 रिरो, स्त्री, पित्तलः । इति हेमचन्द्रः । ४ ।
 ११४ ।
 रिष, इ व्रजे । इति कविकल्पद्रुमः । (भा०-पर०-
 सक०-सेट् ।) इ, रिष्वाते । व्रजो गतिः । इति
 दुर्गादासः ।
 रिष, औ प्र हिंसे । इति कविकल्पद्रुमः । (तुदा०-
 पर०-सक०-अनिट् ।) औ, अरिचत् । प्र,
 रिष्वाते । रिष्वाते । इति दुर्गादासः ।
 रिष्वा, पुं, (रिष्वाते हिंसाते इति । रिष् +
 क्वप् ।) ऋगः । इति त्रिकाण्डशेषः ।
 रिष, वधे । इति कविकल्पद्रुमः । (भा०-पर०-
 सक०-सेट् ।) रेष्वाते । इति दुर्गादासः ।
 रिषिः, पुं, ऋषिः । ऋषिन्ति ज्ञानसंधारयोः पारं
 गच्छन्ति ऋषयः । ऋषी प्र गतौ गान्तीति
 किः । रिषिर्हवादिञ्च । विद्याविदग्धमतयो
 रिषयः प्रसिद्धाः । इति प्रयोगान् । स्त्रियां
 ऋषी च । इत्यमरटीकायां भरतः ।
 रिष्टं, स्त्री, (रिष् + क्तः ।) क्षेमम् । कल्याणम् ।
 अशुभम् । अमङ्गलम् । (यथा, मार्कण्डेये ।
 ५० । ८६ ।
 “स्वाकीपिधाने यथाग्निर्हो हर्षोषवेन वा ।
 गृहे तत्र हि रिष्टानामशेषाणां समाश्रयः ।”
 आभावः । नाशः । इत्यमरभरतौ । अशुभस्या-
 भावः । इति कैचित् । इति भरतः । यापम् ।
 इत्यनयः । तदिति, त्रि ।
 रिष्टः, पुं, (रिष् + क्तः ।) खड्गः । फेडिलः ।
 स तु रक्तश्रियुः । इति मेदिनी । टे, २७ ।
 रिष्टकः, पुं, (रिष्ट एव । स्वार्थे कन् ।) रक्तश्रियुः ।
 इति शब्दरत्नावली ।
 रिष्टिः, पुं, (रेष्वाते हिंसातीति । रिष् + क्तिच् ।)
 खड्गः । इति मेदिनी । टे, २७ ।
 रिष्टिः, स्त्री, (रिष् + क्तिच् ।) अशुभम् । इति
 मेदिनी । टे, २७ । शब्दमेदः । इति शब्द-
 रत्नावली ।
 रिष्यः, पुं, (रिष्यते इति । रिष् + क्वप् ।) ऋग-
 विभेषः । यथा,—
 “ऋष्य ऋषी रिष्यो रिष्य एवः स्वादेवकीर्षि
 च ।”
 इति शब्दरत्नावली ।

रिष्यः, त्रि, (रिष वधि + “सर्वनिष्ट्वरिष्येति ।”
 उभा० १ । १५३ । इति वनप्रत्ययेन साधुः ।)
 वधकः । इति सिद्धान्तकौमुद्यास्तुभादिष्टतिः ।
 रिह, वधे । इति कविकल्पद्रुमः । (भा०-पर०-
 सक०-सेट् ।) रेहति । इति दुर्गादासः ।
 री, औ इ य चरये । इति कविकल्पद्रुमः ।
 (दिवा०-आत्म०-अक०-अनिट् ।) औ, रीयः ।
 इ य, रीयते पयः । इति दुर्गादासः ।
 री, मि रवे । वधे । गतौ । इति कविकल्पद्रुमः ।
 (क्रा०-पा०-पर०-अक०-सक०-च-अनिट् ।)
 मि, रिवाति रीयः रिभिः । रवः शब्दः । तथा
 च कातन्नाहौ री गतिरेष्यथोः । रेयवं एक-
 ध्वनिरिति रमानाथः । रिवाति रेयते एकः ।
 इति शब्दार्थे भट्टमल्लः । इति दुर्गादासः ।
 री, स्त्री, (री + क्तिच् ।) गतिः । इति शब्दरत्ना-
 वली । रवः । वधः । इति रीधालर्धदर्शनात् ।
 रीण्या, स्त्री, हया । यथा । मोहो रीण्या
 जुगुप्सा च ह्ययीया ह्यियः ह्येति वाच-
 स्यतिः । अयन्तु लक्ष्यायां प्रविष्टेः प्रमादात्
 ह्ययायां प्रयुक्त इति कविकल्पः । इत्यमरटीकायां
 भरतः ।
 रीठा, स्त्री, रीठाकरञ्जः । इति राजनिर्घण्टः ।
 रीठाकरञ्जः, पुं, खनामस्त्रातट्टकः । तल्पमायः ।
 गुच्छकः २ गुच्छपुष्पकः ३ रीठा ४ गुच्छफलः ५
 अरिष्टः ६ मङ्गल्यः ७ कुम्भबीजकः ८ प्रकीर्त्यः ९
 सोमवल्कः १० फेडिलः ११ अस्व फलगुणाः ।
 तित्तलम् । उज्ज्वलम् । कटुलम् । क्षिम्भलम् ।
 वातकफकुष्ठकृत्तितिविविष्कोटनाशिलञ्च । इति
 राजनिर्घण्टः ।
 रीट्टकः, पुं, छट्टवशः । इति हेमचन्द्रः । ३ । २६५ ।
 रीट्टा, स्त्री, (रिह वधे + औगादिकः क्तः ।)
 अवनना । इत्यमरः । १ । १ । २३ ।
 रीवं, त्रि, (री + क्तः ।) औदित्येति यः । सुत-
 जनादि । अरितम् । इत्यमरः । ३ । १ । ६२ ।
 रीतिः, स्त्री, (री + क्तिच् क्तिन् वा ।) आरूढः ।
 (तल्पमायगुणा यथा,—
 “पित्तजन्वाररूढं स्यादरो रीतिञ्च कथ्यते ।
 राजरीतिञ्च रीतिः कपिना पिङ्गलापि च ।
 रीतिरयुपधातुः स्यात्तान्त्रल्य यशस्य च ।
 पित्तजस्य गुणा ज्ञेयाः स्वयोनिसदृशा जनेः ।
 संयोगप्रभावे च तस्याप्यन्व गुणाः सूताः ।”
 इति भावप्रकाशस्य पूर्वखण्डे प्रथमे भागे ।)
 प्रचारः । शब्दः । इत्यमरः । २ । ६ । ६७ ।
 ३३ । ६८ । जीहकिकुम् । इति मेदिनी । ते, ५० ।
 इभस्यार्थदिसम् । इति धरणिः । सीमा ।
 सवकम् । गतिः । आभावः । शेषस्य पर्यायः ।
 रूपम् २ लक्ष्यम् ३ भावः ४ आत्मा ५
 प्रकृतिः ६ सङ्घः ७ रूपतत्त्वम् ८ घर्मेः ९
 वर्गः १० निवर्गः ११ श्लोकम् १२ वतत्वम् १३
 संविधिः १४ । इति हेमचन्द्रः । (यथा,
 कथाचरित्नामरे । १४ । ६९ ।
 “निशान्तस्त्रिष्टकाकरीतिहृदो रचक्रमः ।”